

Werkblad Beschermjassen 3 Contextuele vragen

Bij leeractiviteit 7.7

Doel

- Je leert via oefeningen met een studiegenoot of collega hoe je contextuele vragen kunt stellen bij een genogram en levenslijn, die jullie samen getekend hebben.
- Je kunt met behulp van contextuele vragen kennis verwerven over je eigen culturele bagage én de culturele bagage van de ander.
- Je kunt cliënten met behulp van contextuele vragen op een systemische manier bevragen over het eigen genogram en de levenslijn.
- Je kunt met behulp van contextuele vragen patronen en krachtbronnen in familiesystemen ontdekken.

Instructie

(Her)lees vooraf aan het werken met dit werkblad paragraaf 4.6, paragraaf 6.7 en paragraaf 7.7.4. Op pp. 308-310 schrijven we dat het stellen van contextuele vragen over de levenslijn en/of het genogram binnen het werkmodel Beschermjassen een essentieel hulpmiddel is om zicht te krijgen op de historische en culturele bagage van een cliënt in relatie tot zijn familiesysteem.

Als een cliënt (collega of medestudent) samen met jou zijn genogram en levenslijn tekent of getekend heeft, interview je de ander met behulp van contextuele vragen over het verhaal achter de tekening(en).

In plaats van individugerichte en psychodynamische vragen te stellen zoals 'Hoe voelde je je bij die gebeurtenis?', 'Hoe voel je je nu?' en 'Wat zou je zelf willen?', stel je meer contextgerelateerde vragen. Deze vragen gaan vooral over het familiesysteem en de culturele context van de ander. Daarbij is het belangrijk dat je als vragensteller niet het verhaal van de verteller over gaat nemen of te veel gaat duiden. Zorg ervoor dat de regie over de tekening en het verhaal bij de ander blijft. Benadruk dat de ander zelf steeds kan bepalen op welke vragen van jouw kant hij al dan niet door wil gaan. Blijf vragen stellen in plaats van interpretaties of waardeoordelen te geven en check of je aannames kloppen als je patronen in het verhaal denkt te ontdekken.

Daarmee creëer je een veilige ruimte om enerzijds over kwetsbaarheden te durven vertellen en anderzijds nieuwe krachtbronnen in het familiesysteem te ontdekken.

Per thema dat op de voorgrond staat, kun je verschillende vragen stellen.

Hierna volgen verschillende contextuele vragen rond een zestal cultuurgerelateerde thema's met bijbehorende instructies:

- 1 een zelfgekozen thema in relatie tot het genogram;
- 2 bijzondere levensfase(overgangen) in relatie tot het familiesysteem;
- 3 ziekte en probleemhantering;
- 4 opleiding en beroep;

- 5 levensbeschouwing en religie;
- 6 probleemkinderen.

1 Contextuele vragen over het genogram aan de hand van een zelfgekozen thema

Als je iemand wilt interviewen over zijn genogram en het genogram aan de hand van contextuele vragen wilt analyseren, moet je aandachtig en respectvol te werk gaan. Van belang is dat de regie en het verhaal zoveel mogelijk bij de ander blijven. Kies altijd een thema dat in het leven van de betreffende persoon speelt. Is iemand bijvoorbeeld depressief of loopt hij tegen problemen met besluitvorming aan, kijk dan samen in het genogram en laat aangeven en markeren welke personen met het thema te maken hebben. Meestal zijn er in meerdere generaties personen te vinden. Gebruik potlood en gum, zodat er steeds gewijzigd kan worden en vraag daar toestemming voor. Blijf zoveel mogelijk bij de thema's van de ander en check of de vragen die je stelt goed aansluiten bij waar het voor de ander om draait. Dit kun je naast het expliciet navragen ook doen door op de lichaamstaal van de ander te letten.

Basisvragen die je kunt stellen zijn:

- Over welk thema wil je bevraagd worden?
- Wie in de verschillende generaties hebben een relatie met dit thema?
- Welke wijsheid is er in de familie met betrekking tot dit thema?
- Wie lijkt er helemaal niets met dit thema te hebben?
- Wat zou die persoon adviseren als je er niet uitkomt?
- Welke andere thema's of gebeurtenissen komen al vertellend naar boven?
- Op welk thema zou je later door willen gaan of een nieuw genogram willen tekenen?
- In welke voorouders herken je je?
- Wat draag je bij je van je voorouders?
- Welke familietrekjes herken je bij je grootouders, ouders, broers, kinderen en jezelf?
- Hoe wordt er door de familie naar deze familietrekjes gekeken?

Om een volledig beeld te krijgen kan het zinvol zijn om ouders of andere familieleden mee te laten denken. Als je dit doet kun je de familie de volgende vragen stellen:

- Wat maakt dat jullie met dit thema te maken hebben?
- Wat is het verhaal erachter?
- Welk perspectief heeft ieder op het thema?

2 Contextuele vragen ten aanzien van levensfaseovergangen en de familieorganisatie

Levensfaseovergangen

Zoals je in paragraaf 4.6 en in Werkblad Beschermjassen 1 Levenslijn kunt lezen, kent elk individu en elke familie levensfaseovergangen: ingrijpende gebeurtenissen of grote veranderingen die van invloed zijn op de toekomst. Aan de ene kant is er dan sprake van kwetsbaarheid: als je de faseovergang niet goed doorkomt, blijven je familie en jij

de gevolgen met jullie meedragen. Aan de andere kant biedt de faseovergang nieuwe kansen: je kunt op een creatieve manier een nieuwe invulling aan de toekomst geven.

Basisvragen die je bij de levenslijn met faseovergangen kunt stellen zijn:

- Welke ingrijpende levensfaseovergangen hebben jij en je familie meegemaakt?
- Zijn er levensfaseovergangen waar je niet goed doorheen gekomen bent?
- Welke oude pijn manifesteert zich bij nieuwe levensfaseovergangen?
- Welke bijzondere levensfaseovergangen ben je wel goed doorgekomen?
- Wie of wat (welke steunfiguren) hebben jou daarbij geholpen?

De familieorganisatie

Families kennen vaak een duidelijke hiërarchie en organisatie met taakverdeling. Zo zijn er in elke familie gezagsdragers, steunfiguren en ontregelaars. Bij meer collectief gerichte families is dit vaak expliciet, bij meer individugerichte families is dit meer impliciet, maar kun je dit meestal wel terugvinden.

Om achter familiepatronen op dit gebied te komen kun je de volgende vragen stellen:

- Wie nemen de beslissingen bij jou in de familie en hoe gaat dat dan?
- Zijn het meer de vrouwen of de mannen die gezag dragen?
- Wie verlenen er steun en advies?
- Wie zijn ontregelaars in de familie en welke regels ontregelen ze?
- Is er een familiepatroon te ontdekken wat betreft hiërarchie en taakverdeling?
- Welke positie heb jij zelf in je familie?

Migratie als bijzondere levensfaseovergang

Basisvragen die je over migratie kunt stellen zijn:

- Wie zijn er gemigreerd?
- Wat zijn de voor- en nadelen van het leven in het oude en nieuwe land of de oude en nieuwe regio? Waar botst het? Wat gaat juist goed?
- Wie en wat liet je achter? Wat was het moeilijkst?
- Wie mist jou het meest? En wie jijzelf?
- In welke levensfase was je toen je wegging?
- Wat moest je waarmaken?
- Hoe gingen je ouders met jouw migratie om en in welke levensfase zaten zij?
- Hoe was het voor je moeder dat je wegging? En voor je vader?
- Wat zijn nu je verplichtingen naar het land van herkomst?
- Zijn er veranderingen gekomen in je sociale contacten door je migratie?
- Hoe is het om hier te zijn? Wat is anders, beter, slechter?
- Welk effect heeft migratie gehad op besluitvorming?
- Is er nog contact met de gezagsdragers? Op welke manier?
- Wie zijn voor wie steunfiguren, wie helpt of hielp voor de migratie wanneer jij en/of de andere familieleden het moeilijk hebt/hebben? (breng dit in het genogram in beeld)
- Hoe zou die steunfiguur het probleem waar jij nu mee kampt aanpakken of oplossen?

Als er gezagsdragers en steunfiguren in beeld komen, is het belangrijk om ze te betrekken bij het zoeken naar oplossingen voor bepaalde problemen. Wanneer bepaalde gezagsdragers of steunfiguren niet in Nederland zijn, dan kan het goed zijn om hen telefonisch, via Skype of per e-mail te laten raadplegen. De cliënt en zijn familieleden kunnen ook gevraagd worden om zich te verplaatsen in de gezagsdragers en vanuit hun perspectief met ideeën te komen. Dit is ook een mogelijkheid als de gezagsdrager overleden is. Als een overleden oma bijvoorbeeld een gezagsdrager en belangrijk steunfiguur was, dan kan je de cliënt/verteller de volgende vragen stellen:

- Wat zou oma je adviseren om nu te doen?
- Wat zou oma aan de hulpverleners adviseren?
- Wie zou oma helpen om dit besluit te nemen of uit te voeren?

3 Contextuele vragen ten aanzien van ziekte, pijn en probleemhantering

Ziekte en pijn

Basisvragen die je over ziekte en pijn kunt stellen zijn:

- Hoe gingen en gaan mensen in jouw familie of omgeving om met ziekte/pijn?
- Wie weet er van je ziekte/pijn?
- Wie zorgt er voor jou als je ziek bent/pijn hebt?
- Wat doet diegene dan?
- Als niemand van je pijn/ziekte afweet, hoe verberg je dat dan?
- Wat helpt voor de pijn/ziekte?
- Wie in de familie hebben deze klachten ook en hoe gaan ze daarmee om?
- Of: ben je de enige in de familie met deze klachten?
- Wanneer heb je deze klachten voor het eerst gehad?
- Wie reageerde dan op welke manier?
- Is er verschil in het omgaan met ziekte/pijn tussen jongens en meisjes?

Probleemhantering

Basisvragen die je over probleemhantering kunt stellen zijn:

- Vertel over de keren dat het met dit probleem iets beter gaat.
- Vertel over de meest recente keer dat dit beter ging.
- Hoe heb je dat klaargespeeld?
- Wat doe je anders die keren dat het een klein beetje beter gaat?
- Wat zou je beste vriend(in)/familie zeggen dat je anders doet als de dingen die je doet een beetje beter gaan?
- Wat is er in je leven anders als dit gebeurt?

4 Contextuele vragen over opleiding en beroep

Basisvragen die je over opleiding en beroep kunt stellen zijn:

- Wie van de familieleden had welk beroep?
- Welke kinderen (zussen/broers) deden welke opleiding?
- Hoe was dat voor vader/moeder?

- Was er verschil tussen jongens en meisjes in het gezin, en zo ja, welk?
- Welke rol speelde geld?
- (bij een abstract antwoord als 'een grote rol') Waar merkte je dat aan?
- Wat betekende het voor jou als vrouw om een eigen inkomen te hebben?
- Mag je het beter doen dan je moeder?
- Was er verschil in achtergrond bij je ouders?
- Speelde dat door? Hoe?

5 Contextuele vragen over levensbeschouwing en religie

Basisvragen die je over levensbeschouwing en religie kunt stellen zijn:

- Wat betekende geloof in jullie familie?
- Was er verschil van geloof tussen vader en moeder?
- Als je je losgemaakt hebt van de familiereligie of de kerk, wat voor gevolgen had dat dan?
- Wat merk je er nu nog van en wat betekent dat voor je?
- Wat heb je nodig om antwoord te krijgen op je (levens)vragen?
- Wat levert angst op?
- Wat levert steun?

In het geval van contact met geesten zoals Winti's

- Wanneer mag er met wie over gesproken worden?
- Waar denk je dat het vandaan komt?
- Hoe weet je of het goed is wat je aan het doen bent?
- Als er sprake is van straf, hoe kun je het dan goed maken?
- Gelden er voor jongens andere regels dan voor meisjes?

6 Contextuele vragen over probleemkinderen binnen de familie

Basisvragen die je over probleemkinderen kunt stellen zijn:

- Hoe kijken jullie ouders/opa en oma aan tegen de klachten/het probleem van het probleemkind?
- Was er in het gezin van herkomst van de ouders een probleemkind en hoe werd daarmee in het gezin omgegaan?
- Herkennen opa en oma het gedrag van het kind in een van de eigen kinderen?
- Wat herken je van jezelf in het kind?
- Wat herkent het kind bij zijn ouders?
- Wat denk je dat je ouders van het probleemkind en van jou vinden?
- Wat zou er gebeuren als het gedrag van het kind verandert? Wat zou dat betekenen voor het gezin?

Bronnen

Jessurun, N. (2010). *Transculturele vaardigheden voor therapeuten: een systeemtheoretische behandelmethod*. Bussum: Coutinho.

Tjin A Djie, K. & Zwaan, I. (2013). *De familieziel. Hoe je geschiedenis je kan helpen op je levenspad*. Amsterdam: Pormetheus Bert Bakker.

Tjin A Djie, K. & Zwaan, I. (2016). *Beschermjassen. Transculturele hulp aan families*. Assen: Van Gorcum.